

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Zondag 25 Juni 1911. N°. 1747.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertentieën aan de ADMINISTRATIE Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Insendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementenprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertentieën: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.30. Aanvragen en vermelding van liefdegaven f —.12 per regel.

Van de Voleinding.

XXII.

Zeggende: Laat af, wat hebben wij met u te doen, gij Jezus Nazarener? Zijt gij gekomen, om ons te verderven? Ik ken u, wie gij zijt, namelijk de Heilige Gods.
Markus 1: 24.

Niet alleen echter in het stuk der Bezetenen, maar schier op elk punt van mystieke gemeenschap met de onzienlijke wereld, breekt de nieuwe zielkundige voorstelling het rationalistisch verzet tegen de Schrift. Niet, men versta ons wel, alsof de Heilige Schrift door het Spiritisme moest gerechtvaardigd worden. De Schrift zal over het Spiritisme oordeelen, en niet het Spiritisme over de Schrift. Doch dit neemt niet weg, dat de nauwkeurige studie van de zielsverschijnselen, waartoe deze nieuwe beweging geleid heeft, vanzelf teweeg brengt, dat we ons in de voorstellings, waarvan de Schrift uitgaat, beter thuis gevoelen. Bevestigt het zich, dat ook nu nog soms een andere geest in 's menschen wezen indringt, en zich van ons bewustzijnsleven en van onze zintuigen als orgaan bedient, dan verstaan we niet alleen de Bezetenen als een op zichzelf staand verschijnsel, maar valt er tevens klaarder licht op de inwerking der Schrift; op de inwerking van satan op onze geest; op het zeggen van Jezus, dat hij woning bij ons zal maken; en op de apostolische uitspraak, dat de Heilige Geest ons hart tot zijn tempel kan kiezen. Vele jaren stond 't zoo, dat we in ons gewone leven in geen enkel opzicht met deze abnormale verschijnselen rekenden, en het ons niet anders konden voorstellen, dan dat ons gewone, nuchtere, alledaagsche leven het alleen mogelijke was. En naast die nuchtere opvatting van het gewone dagelijksche leven, stond dan hetgeen de Schrift ons voorhoudt, als iets vreemds, als iets afwijkends, als iets abnormaals, waarvan we ons eigenlijk niet wel een begrip konden vormen. We hadden nu eenmaal geleerd, in de Bezetenen een soort van krankzinnigen te zien, en bij geestelijke werkingen dachten we meer aan invloeden, die uit onze omgeving en uit de maatschappij op ons werkten, dan aan rechtstreeksche indringing van een anderen geest in ons wezen. De schuld lag daaraan, dat er op ons eigen leven zoo weinig door ons gelet werd. Men sprak van een ziel, maar gaf er zich geen rekenschap van, wat onder de ziel te verstaan zij. Van de ziel onderscheidde men den geest, maar waarin ziel en geest verschilden, leerde men kwansuis uit boeken, maar niet uit de bevinding van zijn eigen wezen. Dat bijna een derde van ons leven in onbewustheid wordt doorgebracht, wist ieder; maar op de vraag wat de slaap eigenlijk is, waaruit de werking van den slaap op het leven is te verklaren, en wat in dien slaap de droom beduidde, bleef het antwoord niet alleen uit, doch men dacht er zelfs niet over na. Men sliep, men droomde al de jaren zijns levens, maar zonder zich ook op eenigszins ernstige wijze rekenschap te geven van wat slaap en droom was. Soms sprak men er in een gezelschap gisenderwijze over, maar voorwerp van eenige studie werd het niet. De mannen van het vak haalden wel de verschijnselen op, die zich bij den slaap voordoen, en wisten u te zeggen, dat het hart in den slaap iets trager werkt, dat het bloed uit het hoofd afdaalt, dat de stofwisseling minder warmte uitstraalt, en zooveel meer; doch het feit zelf van de krachtvernieuwing in den slaap verklaarden ze u niet. En zoo ook bestudeerden de psychiaters wel op de allernauwkeurigste wijze de abnormale verschijnselen die zich in de uiting van het zieleleven voordeden, en den samenhang waarin deze verschijnselen met de gesteldheid van het lichaam stonden, maar zoo weinig konden ze dieper doordringen, dat zelfs meer dan een psychiater aan geen bestaan van de ziel geloofde. Iets waarbij dan nog kwam, dat het dierenleven analoge verschijnselen vertoont en de Schrift zelfs aan het dier een ziel toekent, en dat het alles in een groot mysterie voor ons onderdook, zoodra men uit de verschijnselen tot het wezen poogde door te dringen. Men wist wel, dat de slaap verkwilt en de verloren kracht terugbrengt, maar de vraag hoe de slaap aan die nieuwe kracht komt en hoe hij ons die nieuwe kracht instort, stelde men zich zelfs niet. Verdere beteekenissen wordt dan ook door verreweg de meesten aan den slaap niet gehecht; en als we dan in de Schrift van tweeërlei soort slaap lezen, van den gewonen slaap als *uikenaal* en van een heel anderen slaap als *tordeema*; hooren hoe de slaap openbaringsmiddel werd, hoe bij 't

droomen een andere geest in 's menschen geest inwerkte, en hoe er uit slaap en droom gewichtige beslissingen straks het leven ingingen; dan nam men dat wel aan, maar 't bleef als een vreemd iets tegen ons over staan, als iets dat bij onzen ziels-toestand niet zou passen.
En nu is dit het geheel eigenaardige van onzen tijd, dat juist op den achtergrond van dit verborgen leven des geestes verschijnselen de aandacht hebben getrokken, die zich vroeger zoo niet voordeden, en die ons dan een analogie opleverden voor wat in de Schrift ons vermeld wordt. In de Schrift is het geestelijk gebied veel rijker gestoffeerd dan in ons dagelijksche leven; iets wat ten deele aan haar Oostersehe herkomst was toe te schrijven; maar toch begon men hiervan ook in ons Westersche leven allengs dingen te ontwaren, waarop men vroeger niet bedacht was geweest; dingen die zich herhaalden; dingen die in onze Westersche werelddeelen vielen op te merken, en dingen die door mannen van hoog wetenschappelijk karakter ontdaan werden van alle bijvoegsels van bedrog en humbug, en die ook bij de nuchterste beschouwing een gesteldheid van 's menschen geest, zijn contact met andere geesten hier op aarde, en met geesten uit de onzienlijke wereld leerden kennen, waarop men vroeger ganschelijk niet bedacht was geweest; en wel dingen die bijna altijd zekere analogie vertoonden met dingen die ons in de Schrift als feiten werden medegedeeld. In vier rubrieken vallen deze verschijnselen uiteen: 1°, in wat de gesteldheid van den normalen mensche-lijken geest betreft; 2°, in de bijzondere qualiteiten van enkele personen; 3°, in abnormaal contact tusschen mensch en mensch hier op aarde; en 4°, in contact van 's menschen geest met geesten die tot een andere wereld behooren. Zij elk dezer vier punten hier kortelijk toegelicht.

Wat de normale geestesgesteldheid van den mensch betreft, ontving men steeds meer den indruk, alsof er in den mensch achter zijn uitkomend wezen nog een verborgen wezen school; een onderscheid dat men liefst aldus nader bepaalde, dat het uitkomend deel van zijn wezen meer in verband stond met deze zichtbare wereld, en dat het schuilend deel van zijn wezen meer verband hield met de verborgen wereld die zich aan ons onttrekt. Een onderscheiding alzoo, die op de lijn ligt van wat de Schrift aangeeft als een leven in *het hart*, en een daaronder dieper verschuilend leven in *ons nieren*. Een onderscheid waarop de Schrift meer dan eens terugkomt, altoos onder de bijvoeging dat beide aan God bekend zijn en door God beproefd worden. Mijers stelde dit zoo voor, dat onder de woning in ons hart nog een diepere kelder was, en dat een breede drempel de bovenwoning van den kelder afscheidde. Dien drempel noemde hij naar het Latijnsche woord: *limen*, en in verband hiermede ons uitkomend leven het *superliminale*, en het verborgen zielsleven het *subliminale*. De onderscheiding tusschen *hart* en *nieren* is latuusschen duidelijker, omdat de Schrift ons hieraan gewend heeft, mits men daarbij maar niet aan de nieren als den zetel van dit verborgen leven denke, en nieren alleen neme als liggende dieper dan ons hart. Eenmaal nu op die onderscheiding ingaande, kwam men er vanzelf toe, om het uitkomend leven meer te beschouwen als de *winkel*, waarin men uitgaaf en vercocht aan de wereld, en het dieper verborgen leven als de *fabriek*, waarin de grondstoffen van ons levensfabricaat werden aangevoerd. In het uitkomend leven gaf de mensch uit, in het verborgen leven ontving hij. Zijn uitkomend leven stond in verband met de wereld, zijn verborgen leven met de Fontein des levens in God, en dit zoowel wat de kracht van zijn lichaam, als wat de kracht van zijn geest betrof. En hiermede stond 't dan in verband, dat de slaap was een tijdelijk sluiten van den winkel, om in den slaap uit een verborgen wereld weer nieuwe kracht naar lichaam en ziel op te doen. Het eigenlijke van den slaap was dan niet het negatieve, dat men niet meer verkocht, maar rustte, doch veelmeer dat in den slaap de actie van het verborgen leven begon, om nieuwe kracht aan te voeren en zoo gereed te doen zijn voor den morgen.

Doch hietoe bepaalde zich de winste niet. Niet alleen toch de slaap vond zoodoende een veelmeer aannemelijke verklaring, maar ook tal van verschijnselen traden er door in een nieuw licht, zoo met name de extase, het sonabulisme en de telepathie. De extase is metterdaad een toestand, waarin de mensch handelt en spreekt uit een impuls, die niet door de gewone factoren van zijn leven te verklaren is. In de extase leeft de

mensch uit een hogere wereld, die beslag op zijn geest legt, hem ideeën doet grijpen en woorden doet spreken, zooals ze in zijn gewone leven nooit uit hem zouden zijn voortgekomen. Schuilt nu in den mensch een metterdaad anders verborgen leven, dat in zulke oogenblikken zijn gewone leven het zwijgen oplegt, en zijn zintuigen zelf tot orgaan gebruikt, dan zijn we althans op 't spoor gekomen om iets van den oorsprong der extase te verstaan. Bij den sonabulisme is het niet anders. Ongetwijfeld heeft men ook bij dit verschijnsel met slaap te doen, maar met een slaap, die daarin van den gewonen slaap onderscheidt is, dat anders ons lichaam en onze denkende geest geheel rusten, terwijl in den sonabulisme de diepere geest in ons niet slechts bezig is in de diepte, maar ook ons lichaam, onze zintuigen en onze organen aangrijpt en gebruikt als middel, om zich, zonder het intermediair van onzen wakenden geest, d. i. rechtsstreeks, te uiten. De slaapwandelaar gebruikt zijn ledematen evenzoo als iemand die wakker is; maar op nog veel jultier en preciezer wijze, en dit doet niet zijn mensch, die leeft in zijn uitkomend leven, maar zijn mensch, die in de diepte van zijn wezen schuilt, en nu plotseling op zijn ledematen beslag legt. En geheel hetzelfde bespeuren we bij de dusgenaamde Telepathie, d. i. bij verschijnselen die den mensch iets doen kennen, of doen waarnemen in de verte, op een grooten afstand, en niet in zijn onmiddellijke omgeving, zooals dit in wakenden toestand plaats grijpt; verschijnselen die we ook in de Schrift ontmoeten. Zoo b. v. als Jezus tot Nathanael zegt: „Eer u Filippus riep, daar gij onder den vijgeboom waart, zag ik u". Een rechtstreeksch zien alzoo op een afstand, waarvan voor het gewone zien alle waarneming was uitgesloten. En niet anders is het met de kracht die Jezus op een afstand deed. Zoo, toen Jezus den knecht van den hoofdmans genazen had zonder in het huis van den hoofdmans in te gaan. Dat dit nu bij Jezus samenhang met zijn wonderkracht, spreekt van zelf, maar ook die wonderkracht bracht Jezus toch tot openbaring in zijn menschelijke natuur; en in zooverre is het van belang op te merken, dat metterdaad in de menschelijke natuur het middel aanwezig is, om zulke krachten tot openbaring te brengen. Uit allerlei verschijnselen, die op dit gebied zijn waargenomen, acht men nu te mogen constateren, dat deze telepathie zoowel actief als ook passief toegaat. Zoo is, om slechts dit ééne voorbeeld te noemen, vastgesteld, dat Mr. Hamilton wiens broeder reeds 12 jaar in Australië afwezig was, droomde dat hij dien broeder in Engeland ontmoette, klagende en kreunende over een pijnlijke gewel aan den linkerarm, en dat hij twee dagen later een brief ontving, waarin die broeder hem uit Australië mededeelde, dat hij zich ernstig gewond had aan den linkerarm, dat men deze kwetsuur in Australië niet genezen kon, en dat hij daarom terstond naar Engeland ging, om zich daar te laten genezen. En metterdaad stond een dag later reeds de gewonde voor hem, juist met zulk een wond als hij in den droom gezien had. Op wat wijs dan ook moet er van dien broeder uit de verte een werking op zijn geest zijn uitgegaan. Nu is deze onderstelling van een tweeërlei leven in den mensch niet nieuw voor wie bij de Schrift leeft, en de onderscheiding van een „verborgen mensch des harten" is ons zelfs zeer gewoon. Het nieuwe hierin is alleen, dat deze onderscheiding tusschen tweeërlei existentie in den mensch zich nu over heel zijn wezen uitbreidt, en ook afgelesen van de wedergeboorte, zich voortdoet in den gewonen mensch.

Hierbij komen nu in de tweede plaats de exceptionele qualiteiten, die aan enkele menschen eigen zijn. Ook hierin ligt op zichzelf niets vreemds. Het genie is te allen tijde een raadsel te midden van het leven geweest. Een illusie is het daarom ook, dat men droomt van de gelijkheid der menschen. Eer ongelijkheid is de regel. Er zijn menschen van minder dan gewone gaven, dan zijner menschen van gewone gaven, en boven deze ateken weer uit de corypheen van ons geslacht op elk gebied, de heiden, de kunstenaars, de grootdenkers, de genieten. Maar bij de nieuwe beweging op psychisch gebied doet zich nu dit afwijkend verschijnsel voor, dat enkele individuen blijken begaafd te zijn met een hooger kracht van anderen aard, zooals we dit reeds opmerkten bij de *mediums* van het spiritisme. Met hen op één lijn staan de magnetische persoonlijkheden, in wie een zeer sterk magnetisme werkt, dat de gewone mensch althans niet in die mate in zich ontaart. En vooral komt hier in aanmerking de *clairvoyance* of helderziendheid.

In het algemeen blijkt, dat enkele personen, wanneer ze in hoog opgewekten toestand verkeerden, een verscherping van de werking van hun zintuigen ondergaan, die ons verbaast, zoo b. v. dat het reuk-orgaan werken gaat als het reuk-orgaan van een hond, en dat ze op aanmerkelijken afstand geuren waarnemen, die een ander, al staat hij er vlak bij, ternaauwernood bespeurt. En dit nu doet zich ook voor bij de *clairvoyance*. Met name bij Emanuel Swedenborg moet deze helderziendheid buitengewoon sterk zijn geweest. Zoo kwam hij op een avond verschrikkt bij zijn vrouw thuis, en zei haar dat er in een stadje, dat twaalf uren van daar lag, een schrikkelijke brand was uitgebroken, en dat hij de vlammen had gezien. Telegraaf of iets dergelijks bestond toentertijd nog niet. Bericht kon hij dus niet ontvangen hebben. En toch kwam den volgende morgen de tijding aan, dat metterdaad op den avond, toen Swedenborg het gezegd had, een felle brand het halve stadje vernield had. De uitwendige oogen schijnen hierbij geen dienst te doen. Vaak toch sluiten zulke personen van zelf de oogleden. Het is een zulver waarnemen met het oog van den geest; iets wat te minder verwonderden kan, daar toch nooit ons oog ziet, maar 't alleen de geest is die ziet door het oog. Het oog doet niets dan het beeld opvangen, en de geest ziet het beeld dat in het oog is afgespiegeld. Doch hoe dit ook zij, alle deze exceptionele, abnormale individuen blijken begaafd te zijn met eigenschappen, die althans in die mate en met die kracht bij een gewoon mensch niet voorkomen. Het is daarom niet gezegd dat hij hun natuur iets bijkomt, wat de menschelijke natuur op zich zelf niet bezit, maar wel, dat gegevens in de menschelijke natuur bij den een veel sterker werken kan dan bij den ander.

De inwerking van den éenen mensch op den anderen is het derde punt, waarop we wesen, en dit komt vooral in het Hypnotisme uit. Op zichzelf is ook dit een gansch gewoon verschijnsel. De eene mensch imponeert gedurig den anderen. Het geldt hier een begaafdheid die ook aan de dieren eigen is, en die ook de mensch op het dier uitoefent. Het slangenooft heeft macht om een ander dier zoo machteloos te maken, dat het haar prooi wordt, en ook jacht-honden belesen door hun blik een vogel op den tak. Omgekeerd bezit de leeuwentemmer een macht om de wilde dieren aan zich te onderwerpen, en was vooral de macht der slangenbezuwerders in Indië van oudsher groot. En zoo wordt ook onder menschen meer dan een overbluft en in zijn kracht gebroken, zoo een doordringende, overweldigende blik hem scherp in de oogen ziet. Napoleon dankte aan die gaaf in niet geringe mate zijn macht over zijn troepen. Bij den hypnotiseur geschiedt nu in den grond der zaak niet anders. Ook hij imponeert zijn patient door zijn optreden, door zijn blik, door zijn woord; doch hem schijnt die gave op zoo krachtige wijze eigen te zijn, dat hij zijn patient, die zich hier toe leent, al spoedig geheel verdooft in zijn eigen geest en aan zijn geest onderwerpt. Hij drijft dan met zijn geest in den geest van zijn patient in, en al spoedig denkt die patient wat de hypnotiseur wil dat hij denken kan, ja, meent te genieten of te lijden wat zijn hypnotiseur hem voorspreekt. Het is of de patient zijn eigen leven op stal zet, en zich tijdelijk door zijn hypnotiseur als zijn rijaard gebruiken laat. Hij doorleeft wat zijn hypnotiseur wil dat hij zal doorleven, en feitelijk grijpt dit wonderde plaats, dat de patient zelf voor een oogenblik als willoos en dood is, en dat zijn hypnotiseur en niet hij over zijn bewustzijn, zijn wil en zijn besef heerschappij voert. Noem den patient A en zijn hypnotiseur B, dan treedt bij sterke hypnose deze toestand in, dat de eigen actie van A gelijk nul is, en dat B beschikt over twee personen, over A en B. En wat opmerkelijk is, niet alleen de hypnotiseur moet daarop speciaal zijn aangelegd, maar ook de patient moet er de noodige dispositie voor bezitten. Er zijn toch personen die schier onmiddellijk in den hypnotischen slaap ingaan, en anderen die men niet in hypnotischen toestand brengen kan. Dat deze hypnose gevaarlijk kan worden, en zelfs tot schandelijk misbruik kan leiden, ligt voor de hand, doch op zichzelf is ze een zeer opmerkelijk verschijnsel, in zoover ze toont, dat de geest van den éenen mensch met den geest van den anderen mensch in zoo nauw contact kan treden, dat de eene mensch als verdwijnt en de andere met zijn wil *geheel* over den willoos geworden beschikt.

En nu komt hier in de vierde plaats het laatste punt bij, t. w. het contact waarin onze geest kan treden met geesten uit de onzienlijke wereld, 't zij engelen of afgestorvenen. Dat dit kan, blijkt, gelijk we reeds aantooden, uit de Bezetenen, in wier geest een boose geest indroog, hen geheel overmande en sprak door hun mond. Ook al wat we lezen van satans inwerking op den mensch staat en bevestigt dit. Als Jezus ons bidden leert: *Verlos ons van den Boose*, is hier vanzelf in uitgedrukt, dat de satan toegang tot ons hart heeft, en op ons hart inwerkt. Zelfs kan dit zoover gaan, dat satan zelf in ons hart indringt, zooals er van Judas staat: „toen voer de satan in het hart van Judas". Niet dat hij slechts op hem werkte, maar hij voer in hem. Nu is satan niet dan een gevallen engel. Kan dus satan alzo met onzen geest in contact treden, dan kan dit vanzelf ook een goede engel. En heeft Jezus zelf niet gezegd dat hij in het hart der zijnen woning zou maken? Men vergist zich dus, zoo men waant, dat ons geestesleven een afgesloten iets is, waar niemand bij kan. In onzen geest kan een andere geest indringen, hetzij met zijn werkingen, hetzij zelfs met zijn presentie. En het nieuwe in het dusgenaamde spiritisme is alleen, dat het spiritisme dit al ook toepast op onze afgestorvenen en ons wijst op tal van verschijnselen, die schijnen aan te toonen, dat dooden verschijnen kunnen, en zich door allerlei tekenen, zelfs door handschrift, aan de nog levenden kunnen openbaren. Voor de identiteit van dezen zich openbarenden geest met den geest van den afgestorvene, wordt dan aangevoerd, dat hij niet zelden dingen mededeelt, die alleen de afgestorvene weten kan, zelfs gebeurtenissen uit zijn eigen leven, en dat men tot het portret toe ten bewijze heeft, dat men werkelijk met zijn afgestorven vriend te doen heeft. Doch al denken we er niet aan, al deze verschijnselen voor verzonnen of ingebeeld te verklaren, en al nemen we zonder voorbehoud aan, dat afgescheiden van alle bedrog en humbug die zich in deze verschijnselen mogen gemengd hebben, er zich metterdaad verschijnselen hebben voorgedaan die niet te loochenen zijn, en in hooge mate de opmerksaamheid verdienen, — hieruit volgt nog geenszins dat de verklaring die men van deze verschijnselen geeft, de juiste, eenig aannemelijke en ware is. Met name het vraagstuk van de identiteit is nog allerminst uitgemaakt. In de oudheid, toen ongetwijfeld soortgelijke verschijnselen voorkwamen, droegen ze schier altoos een demonisch karakter, en is van Godswege de ernstige waarschuwing maar ook het strengste verbod aan Israël uitgegaan, om zich niet met de guichelaar en tooverij, waarzeggerij en bezweringen in te laten. Zelfs Saul maakte zich op, om al wie hiervan een beroep maakte, uit de twaalf stammen uit te roeien. Het uiterste der voorzichtigheid blijft daarom steeds raadzaam. Nog steeds is de vraag onopgelost, of men bij zulk contact te doen heeft met de geesten van zijn afgestorven familieleden en vrienden, dan wel of het een contact is met andere geesten die zich als familieleden of vrienden voordoen. We zeggen niet dat het zoo is, maar we moeten de mogelijkheid dat het zoo zijn kan, volhouden. De demonische geesten hebben groote kennis van wat op aarde voorvalt. Pas na Jezus' optreden riep een demonische geest Jezus toe: „Wat hebben wij met u te doen, gij Jezus Nazarener, zijt gij gekomen om ons te verderven? Ik ken u wie gij zijt, de Heilige Gods". Om Judas tot zijn verraad aan te zetten, was nauwkeurige kennis noodig van zijn inborst, den gang van het proces en de omstandigheden. Om Petrus te ziften als de tarwe, moest satan hem kennen in de zwakheden van zijn karakter. En in het algemeen kan men zeggen, dat satan ons nooit zou kunnen verleid, indien hij niet tot in kleinigheden toe de verzoedelingen kon uitwerken en die in verband brengen met de fouten en de zonden van ons inwendig leven. Op zichzelf is dus het feit, dat op een séance uit het geestelijke dingen worden medegedeeld omtrent hetgeen op aarde voorviel, geen bewijs, dat ze niet een demonischen oorsprong hebben, en toch het voorkomen aannemen van herkomstig te zijn van afgestorvenen. En hier komt dan in de tweede plaats nog iets anders bij, en wel dit. Mededeeling van de overzijde van het graf moet belangrijk van inhoud zijn, en ons iets te kennen geven omtrent de onzienlijke wereld, die ons onbekend was. Juist echter die hooge belangrijkheid ontbreekt hier. De inhoud der mededeelingen leert ons niets nieuws, geeft geen nieuw licht. Ze bepaalt zich in den regel tot kleine details omtrent huuselijk- en familieleven. Ook die kunnen belang hebben, zoo bijv. wat men mededeelt, dat een weduwe, wier man pas stierf, en die een belang-